

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ

Усі країни є учасницями сучасного світового господарства. Але ступінь інтеграції окремих країн у світове господарство різний. Як один з основних об'єктів державного регулювання, платіжний баланс характеризує відносини країни з іншим світом. Стан платіжного балансу – індикатор стану всієї економіки, а динаміка зміни стану окремих його статей відображає головні тенденції економічного розвитку країни і, як наслідок, може бути основним джерелом інформації для прийняття рішень при здійсненні державної економічної політики. Стійкий стан платіжного балансу для економіки відкритого типу є важливою передумовою фінансової безпеки країни.

Незалежно від того, в якій формі відбувається економічне співробітництво між країнами, воно має вартісний вираз. Тим самим створюється об'єктивна основа для вираження позиції даної країни у системі міжнародних економічних відносин у формі зведених вартісних балансів, найважливішими з яких є платіжний баланс.

У зв'язку з актуальністю обраної теми, її досліджувало багато зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: К. Кулкарні, А. Маршал, Р. Менделл, В. Шевчук, Е. Кларк, В. Гейц, О. Береславська, А. Гальчинський та ін. Доцільно детальніше дослідити стан платіжного балансу України та особливості його формування в умовах, що склалися в останні роки.

Аналіз показав, що у 2014 р. дефіцит зведеного платіжного балансу України склав 13,3 млрд. дол., або біля 11% від ВВП, що є найгіршим показником з 2009 року (табл. 1). Дефіцит фінансового рахунку досяг 9,1 млрд. дол., зокрема, через виплати заборгованості НАК «Нафтогаз України». Чисті виплати за кредитами та облигаціями склали 443 млн. дол., чисті погашення приватного сектора скоротилися до 715 млн. дол. Водночас Україна отримала офіційне фінансування від ЄС у розмірі 255 млн. євро.

Таблиця 1

Платіжний баланс України в 2014 – 2015 рр., млн. дол. США [1]

Стаття	2014 рік	2015 рік
Рахунок поточних операцій	-4 596	-204
Сальдо ЗЕД	-4 606	-1 162
Сальдо доходів, інших трансфертів	10	958
Рахунок операцій з капіталом	400	565
Фінансовий рахунок	-9 111	488
ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС	-13 307	849

Дефіцит товарного балансу у 2014 р. склав 7,1 млрд. дол., при цьому сальдо балансу послуг було позитивним (2,5 млрд. дол.), хоча і зменшилося у 2,6 рази. Загальне сальдо ЗЕД склало -4,6 млрд. дол. Позитивним є те, що величина від'ємного сальдо знизилась більше, ніж у 3 рази порівняно з попереднім роком.

За прямими іноземними інвестиціями спостерігався чистий приплив коштів у розмірі 308 млн. дол., але це значно менше, ніж у 2013 р. (4,1 млрд дол. відповідно). Внаслідок формування зведеного дефіциту платіжного балансу міжнародні резерви скоротилися з 20,4 млрд. дол. у 2013 р. до 7,5 млрд. дол. у 2014 р. [2].

Платіжний баланс України в 2015 році повернувся до профіцитного стану. Позитивне сальдо в минулому році склало 849 млн. доларів. Позитивне значення сальдо обумовлено, насамперед, значним скороченням дефіциту поточного рахунку. У минулому році показник був мінімальним з 2005 року – 204 млн. доларів (0,2% від ВВП), тоді як в 2014 році становив 4,6 млрд. доларів (3,5% від ВВП).

Але, на жаль, корекції поточного рахунку більшістю сприяло прискорення падіння імпорту (на 33,5%) у порівнянні з падінням експорту (30,5%). На український експорт вплинули несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура на ринках металів і агропродукції, а також обмеження торгівлі з Російською Федерацією. Найбільше скоротився експорт продукції машинобудування, металургії та хімічної промисловості. Одночасне зниження цін на енергоресурси, менші фізичні обсяги імпорту природного газу, високий урожай окремих видів зернових культур, зокрема пшениці, в певній мірі компенсували негативний вплив падіння експорту. Загальний дефіцит зовнішньоекономічної діяльності склав 1,2 млрд. дол., що майже у 4 рази менше за 2014 р.

Стан платіжного балансу покращився також профіцитом фінансового рахунку. Чисті залучення за фінансовим рахунком склали 488 млн. доларів, сталося це передусім завдяки значним обсягам офіційного фінансування від міжнародних партнерів. Позитивний вплив на рахунок також спричинив чистий приплив прямих іноземних інвестицій – 3,0 млрд. доларів. З цієї суми три чверті припали на банківський сектор.

Формування профіциту платіжного балансу разом з отриманням фінансування від МВФ (5,2 млрд. дол.) дозволили збільшити міжнародні резерви до 13,3 млрд. доларів (фінансування імпорту майбутнього періоду протягом 3,4 місяця).

Національний банк України зберіг прогноз із зростання споживчих цін на кінець 2016 р. на рівні 12%, при цьому знизивши прогноз базової інфляції до 9,2% [1]. За оцінками НБУ, стримуватимуть інфляцію низькі світові ціни на продовольчі товари в умовах обмежених експортних можливостей, зниження інфляційних очікувань і стихання девальваційних ефектів.

Ключовий кредитор України – Міжнародний валютний фонд – прогнозує зростання ВВП України у 2016 р. на 2% при інфляції 12%. Згідно з експертним консенсус-прогнозом, зростання валового внутрішнього продукту в Україні за підсумками 2016 р. може становити 1% при зростанні промислового виробництва на 3% й уповільненні інфляції до 19%.

На думку Рейтингового агентства «ІВІ-Рейтинг», в середньостроковій перспективі платіжний баланс України також матиме позитивне значення, його розмір поступово збільшуватиметься. Такий прогноз базується на подальшому скороченні торговельних відносин між Україною та Російською Федерацією через посилення двосторонніх торговельних обмежень з початку 2016 р. Очікується перевищення обсягів експорту над імпортом, що буде зумовлено зменшенням споживання імпортованих товарів внаслідок їх здороження через девальвацію гривні відносно ключових світових валют, що відбувається на тлі скорочення реальної заробітної плати населення, яке формує споживчий попит.

Отже, беручи до уваги вказане вище можна стверджувати, що основний вплив на платіжний баланс України протягом наступних років матимуть результати зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств, активність Уряду на ринку залучення фінансових ресурсів, а також надходження інвестицій. Подальша позитивна тенденція цих складових залежить від наступних ключових факторів:

- від макроекономічної ситуації в Україні та продовження Урядом проведення реформ в ряді секторів, які мають на меті збільшення інвестицій в українську економіку;
- від завершення військових дій на сході України;

- від спроможності українських підприємств та Уряду провести заміщення споживчого ринку Російської Федерації (який з початку 2016 р. вже закритий для більшості видів українського експорту) на ринки інших країн;
- від відновлення світової кон'юнктури на ринках металургії та машинобудування, оскільки продукція цих галузей економіки донедавна була ключовими статтями українського експорту.

Важливим моментом є поступове відновлення української економіки та збільшення обсягів іноземних інвестицій, а також отримання чергових траншів від МВФ та інших міжнародних кредиторів. Усе це матиме прямий вплив на курс гривні відносно світових валют, оскільки позитивний платіжний баланс є свідченням збільшення валютних надходжень до України, а отже це впливатиме на збільшення пропозиції валюти на ринку, а відповідно – на зміцнення гривні.

Література

1. Оцінка стану платіжного балансу у 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua
2. Платіжний баланс і зовнішній борг України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua